

Κοινωνικοοικονομική ταυτότητα της Αλβανίας και προοπτικές οικονομικής συνεργασίας

Χρήστος Μπάτζιος*

Περίληψη

Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται τα κυριότερα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της Αλβανίας, καλύπτοντας σχετικά ολόκληρο το φάσμα των παραγωγικών της δραστηριοτήτων. Παρατίθενται εκτιμήσεις και στοιχεία που αντανακλούν στο εξωτερικό εμπόριο, στο αναπτυξιακό θεσμικό περιβάλλον και στο νομικό πλαίσιο για την πραγματοποίηση ξένων επενδύσεων. Αναλύονται οι προοπτικές οικονομικής συνεργασίας με την Ελλάδα κατά τόμους οικονομικής δραστηριότητας και σημειώνονται τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας για την πραγματοποίηση επενδύσεων στο γεωγραφικό χώρο της Αλβανίας.

1. Εισαγωγή

Οι πολιτικοοικονομικές εξελίξεις της τελευταίας πενταετίας (1989-1994) στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης υπήρξαν καταλυτικές για σημαντικό κομμάτι των κοινωνικών δομών του σύγχρονου κόσμου. Η διαδικασία μετάβασης των χωρών αυτών, από τη μέχρι τώρα αυστηρά κεντρική οικονομία, προς την πρακτική και τις μεθόδους της οικονομίας της αγοράς, δημιουργεί προϋποθέσεις παρεμβατικής πολιτικής από μέρους των δυτικών χωρών. Ένα νέο πεδίο οικονομικής ανάπτυξης διαμορφώνεται με το άνοιγμα των αγορών αυτών και δημιουργούνται οι

* Επίκουρος Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

συνθήκες για άσκηση στρατηγικού ενδιάμεσου ρόλου στη διαδικασία μετασχηματισμού των οικονομιών τους¹. Η Ελλάδα, χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λόγω και της γεωπολιτικής θέσης, την οποία κατέχει στα Βαλκάνια, αντιμετωπίζει σήμερα τη μεγαλύτερη ίσως πρόκληση για οικονομική δράση. Αποτελεί τον ενδιάμεσο κρίκο μεταξύ των Βαλκανικών και Παρευξεινίων χωρών με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, το υφιστάμενο επίπεδο τεχνολογικής και οικονομικής ανάπτυξης της και η δημιουργία μιας νέας αγοράς πολλών εκατομμυρίων καταναλωτών στα βόρεια σύνορά της, αποτελούν προϋποθέσεις που της προσδίδουν νέους γεωοικονομικούς ρόλους². Οι ανάγκες των νέων αγορών καλύπτουν όλες σχεδόν τις υπηρεσίες και τα αγαθά και η Ελλάδα πρέπει να παίξει το ρόλο της. Ο επιχειρηματικός κόσμος πρέπει να δράσει με τόλμη αλλά και σύνεση. Τόλμη γιατί πρέπει να αξιοποιήσει τα όποια συγκριτικά πλεονεκτήματα και τις ευκαιρίες που διαμορφώνονται. Σύνεση γιατί η διαρκής ρευστότητα και η ταχύτητα των εξελίξεων στις χώρες αυτές διαμορφώνουν ένα κλίμα ιδιαίτερα υψηλής αβεβαιότητας, για ορισμένες τουλάχιστον από τις χώρες αυτές. Έτσι, οποιαδήποτε ανάληψη επιχειρηματικής δράσης προϋποθέτει σχολαστική μελέτη του χώρου προς τον οποίο απευθύνεται. Ειδικότερα στο χώρο των Βαλκανίων, η μελέτη της υφιστάμενης οικονομικής κατάστασης και του επιπέδου των πολιτικών θεσμών πρέπει να γίνεται σε βάθος και με διασταυρούμενες πληροφορίες, λόγω και των εθνολογικών ανακατατάξεων που συμβαίνουν ή πρόκειται να συμβούν στην περιοχή στο άμεσο μέλλον.

Η Αλβανία, βαλκανική χώρα στα βορειοδυτικά σύνορα της Ελλάδας, αποτελεί τη νεότερη ανατολικοευρωπαϊκή αγορά που άνοιξε και κατευθύνεται προς την "οικονομία της αγοράς". Ύστερα από πολιτική και οικονομική απομόνωση αρκετών δεκαετιών, έχει εισέλθει στη διαδικασία μετάβασης προς την οικονομία της αγοράς και το άνοιγμα προς τον έξω κόσμο. Η διάρκεια της μεταβατικής περιόδου στην οποία εισήλθε είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Κι αυτό γιατί το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της χώρας αυτής αποτελεί μοναδικό παράδειγμα. Πρόκειται για τη φτωχότερη χώρα της Ευρώπης. Το κατά κεφαλή ακαθάριστο εθνικό προϊόν εκτιμάται σήμερα στα 340 δολάρια το χρόνο, με έντονες περιφερειακές ανισότητες. Παράλληλα, όλοι οι δείκτες κοινωνικής και οικονομικής υποδομής είναι χαμηλοί έως οριακοί³.

Θεωρούμε ότι μια λεπτομερής παρουσίαση της κοινωνικοοικονομικής ταυτότητας της Αλβανίας, με βάση τις τελευταίες εξελίξεις, αποτελεί χρήσιμο υλικό για όσους στοχεύουν να αναπτύξουν οποιασδήποτε μορφής επιχειρηματική δράση στο χώρο των Βαλκανίων, είτε καθαρά εμπορικής, είτε επενδυτικής μορφής. Η παρουσίαση αυτή θα καταβληθεί προσπάθεια να καλύψει ιδιαίτερα τους παραγωγικούς τομείς που ενδιαφέρουν τον επιχειρηματικό κόσμο. Έμφαση θα δοθεί και στο νομικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί και αφορά στο επενδυτικό καθεστώς και στο εξωτερικό εμπόριο.

2. Κοινωνικοοικονομικοί δείκτες της Αλβανίας

Η Αλβανία αποτελεί μικρή σχετικά χώρα, καταλαμβάνοντας έκταση 28.748 Km². Ο πληθυσμός της χώρας αριθμεί 3.256.000 κατοίκους, εκ των οποίων το 36% περίπου ζει σε αστικές και ημιαστικές περιοχές, ενώ το υπόλοιπο 64% ζει σε αγροτικές περιοχές (στοιχεία 1990)⁴.

Τα κυριότερα αστικά κέντρα της χώρας είναι η πρωτεύουσα της Αλβανίας Τίρανα (με 243.000 κατοίκους), το Ελμπασάν (με 83.300 κατοίκους), το Δυρράχιο –η αρχαία ελληνική αποικία Επίδαμνος– (με 85.400 κατοίκους), η Σκόδρα (με 81.800 κατοίκους), η Αυλώνα (με 73.800 κατοίκους), η Κορυτσά (με 65.300 κατοίκους), το Μπεράτ (με 43.800 κατοίκους), η Φιέρη (με 45.200 κατοίκους), το Αργυρόκαστρο (με 24.900 κατοίκους) και η Λούσνια (με 31.500 κατοίκους).

Η πληθυσμιακή πυκνότητα στην Αλβανία εκτιμάται σε 114 κατοίκους/Km², έναντι 78 κατοίκων/Km² της Ελλάδας⁵. Γενικά πάντως, η Αλβανία εμφανίζει σήμερα τον υψηλότερο ρυθμό φυσικής αύξησης του πληθυσμού σε σχέση με όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες⁷. Ο ρυθμός αυτός εκτιμάται σε 2,15% το χρόνο και είναι διπλάσιος από τον αντίστοιχο, επίσης υψηλό ρυθμό, που εμφανίζει η Πολωνία. Παράλληλα, η Αλβανία χαρακτηρίζεται ως το νεότερο ηλικιακά έθνος της Ευρώπης, αφού εκτιμάται ότι το 50% του πληθυσμού της είναι ηλικίας κάτω των 26 ετών (στοιχεία 1990). Ο υψηλός ρυθμός του πληθυσμού στην Αλβανία θα πρέπει να συνδεθεί και με τη θρησκευτική σύνθεση του πληθυσμού της⁸. Το 70% του συνολικού πληθυσμού είναι Μουσουλμάνοι, το 20% είναι Χριστιανοί Ορθόδοξοι και το 10% είναι Καθολικοί. Η εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού είναι 86% Αλβανοί, 12% Έλληνες και 2% άλλες μειονότητες.

Η Αλβανία, όπως και εισαγωγικά αναφέρθηκε, είναι η φτωχότερη χώρα της Ευρώπης. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ εκτιμάται στα 340 δολάρια με πολλές ανισότητες κατά περιφέρεια. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι στις βορειοδυτικές περιοχές της χώρας το κατά κεφαλήν ΑΕΠ εκτιμάται στα 100 δολάρια το χρόνο!!!

Με βάση τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία³, ⁵ ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ ήταν -27,7% το 1991, -9,7% το 1992, ενώ το 1993 ήταν +11,0% και το 1994 +8,0%. Η σύνθεση του ΑΕΠ κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (στοιχεία 1993) είναι 14% από τη βιομηχανία, 56% από τη γεωργία, 9% από κατασκευές, 3% από μεταφορές και 18% από λοιπές οικονομικές δραστηριότητες⁵.

Το εξωτερικό χρέος της Αλβανίας ανήλθε το 1994 σε 539 εκατ. δολάρια και αντιστοιχεί στο 24% του ΑΕΠ.

Ο πληθωρισμός κινήθηκε στο επίπεδο του 18,5% για το 1994 έναντι 236,6% για το 1992. Παρά τη βελτίωση του επιπέδου τιμών καταναλωτή, τα εξαιρετικά πενιχρά εισοδήματα των Αλβανών εργαζόμενων και συνταξιούχων δεν επιτρέπουν ελπιδοφόρες εκτιμήσεις. Ο μέσος μηνιαίος μι-

σθός, με στοιχεία του 1995, είναι 48 δολάρια, ενώ η μηνιαία σύνταξη δεν ξεπερνά τα 25 δολάρια στις πόλεις και τα 7 δολάρια στην ύπαιθρο. Τα εισοδήματα αυτά, όπως είναι φυσικό, δηλώνουν ότι το σύνολο του Αλβανικού πληθυσμού ζει σε συνθήκες φτώχειας⁵.

Η μεταβατική περίοδος που ξεκίνησε ουσιαστικά το 1991 συνοδεύτηκε από σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Η παντελής έλλειψη υποδομής στη χώρα αυτή προσέδωσε στα προβλήματα αυτά ιδιαίτερη οξύτητα και ένταση. Το οδικό δίκτυο της χώρας καταμαρτυρεί εγκατάλειψη, τα κτίρια των οικιστικών κέντρων, τόσο των αστικών όσο και των ημιαστικών και αγροτικών περιοχών της χώρας, είναι πεπαλαιωμένα, όχι φροντισμένα. Η συγκοινωνιακή εξυπηρέτηση είναι κάκιστη, ο εξοπλισμός παμπάλαιος και γενικά η εικόνα της σημερινής Αλβανίας προσομοιάζει αυτή των χωρών του τρίτου κόσμου. Οι απαγορευτικές διατάξεις του παρελθόντος περί μετακίνησης του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών και η αδυναμία της υπαίθρου σήμερα να συγκρατήσει και να θρέψει τον αγροτικό πληθυσμό δίνουν το "εισιτήριο" προς τα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα την πρωτεύουσα, όπου όλοι προσδοκούν ότι θα ζήσουν καλύτερα. Αποτέλεσμα αυτής της αναζήτησης είναι η συσσώρευση επιπλέον προβλημάτων στα αστικά κέντρα. Οι δρόμοι των αστικών κέντρων είναι γεμάτοι απορρίμματα. Οι άστεγοι κατακλύζουν κάθε γωνιά. Οι επαίτες δραστηριοποιούνται σε όλους τους χώρους και η εγκληματικότητα βρίσκεται σε επικίνδυνα επίπεδα.

Η τηλεφωνική πυκνότητα στη χώρα βρίσκεται σε απαράδεκτα για την εποχή επίπεδα. Στους 1.000 κατοίκους αντιστοιχούν 14 τηλεφωνικές συνδέσεις, ενώ οι συνδέσεις telex ανέρχονταν σε 300 σε ολόκληρη τη χώρα μέχρι το 1990⁷. Η δυνατότητα επικοινωνίας με τον έξω κόσμο προϋποθέτει επίπονες διαδικασίες. Η ηλεκτροδότηση αντίστοιχα, των κατοικημένων περιοχών γίνεται με πολύ περιοριστικούς όρους. Οι διακοπές ρεύματος είναι συχνές σε όλη την επικράτεια. Το ίδιο συχνές είναι και οι διακοπές της υδροδότησης των οικισμών. Η ρύπανση του περιβάλλοντος, εκτιμάται και αυτή σε υψηλά επίπεδα. Η Αλβανία θεωρείται η πλέον υποβαθμισμένη, περιβαλλοντικά, χώρα της Ευρώπης. Η χώρα υποφέρει, τόσο από βιομηχανική ρύπανση όσο και από υποβάθμιση των φυσικών διαθεσίμων της.

Η ανεργία μαστίζει ολόκληρη την Αλβανία. Το επίδομα ανεργίας αντιστοιχεί μόλις σε 15 δολάρια. Σύμφωνα με τη Στατιστική Υπηρεσία της Αλβανίας, στο τέλος του Ιουνίου του 1993 ο αριθμός των ανέργων έφθανε τις 467.000 άτομα, έναντι 555.000 εργαζομένων (454.000 απασχολούμενοι στον κρατικό τομέα και 101.000 απασχολούμενοι στον ιδιωτικό τομέα).

Η καθίζηση σε όλους τους τομείς παραγωγής είναι τρομακτική. Τα εργοστάσια που υπήρχαν πριν από την πτώση του παλιού πολιτικού καθεστώτος έπαψαν να λειτουργούν. Από τις εγκαταστάσεις τους αφαιρέθηκε παράνομα οτιδήποτε μπορούσε να εξυπηρετήσει τις ατομικές ανάγκες κάποιου³. Το εργοστάσιο επεξεργασίας γάλακτος στα σύνορα με

το κράτος των Σκοπίων, από τα μεγαλύτερα άλλοτε της Αλβανίας, είναι και αυτό κλειστό. Η Αλβανία από χώρα εξαγωγέας γεωργικών προϊόντων, σήμερα μετατράπηκε σε εισαγωγέας για να καλύψει τις ανάγκες της (εισάγει περίπου το 50%).

Το εμπόριο έχει αποδιοργανωθεί τελείως. Οι όποιες εμπορικές πράξεις γίνονται, κατευθύνονται ουσιαστικά από "ομάδες" εμπόρων που κυριολεκτικά λυμαίνονται την αγορά. Τα υπάρχοντα σήμερα καταστήματα δε διαθέτουν ούτε τα βασικά καταναλωτικά αγαθά, αλλά ούτε τις επαρκείς ποσότητες αυτών που διαθέτουν. Οι διαρρήξεις και οι κλοπές των αγαθών έχουν καταστεί εθνικό σπορ.

Συνοπτικά θα λέγαμε, ότι η Αλβανία είναι μια ευρωπαϊκή γεωγραφικά χώρα, με τριτοκοσμική καθ' όλα κοινωνικοοικονομική ταυτότητα. Οι συνθήκες που επέβαλε το προηγούμενο πολιτικό καθεστώς και η άναρχη διαδικασία που ακολουθήθηκε για τη "μετάβαση" προς την οικονομία της αγοράς και τη "δημοκρατική" διακυβέρνηση, της προσέδωσαν τη σημερινή της ταυτότητα. Ταυτότητα η οποία απέχει από αυτήν των άλλων χωρών της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης, με τις οποίες θα μπορούσε να επιχειρηθεί σύγκριση².

Βέβαια η προσπάθεια της Αλβανίας για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη μέσα από μεταρρυθμίσεις σε όλους τους τομείς αποτελεί σήμερα πρώτη προτεραιότητα. Η αποτελεσματικότητα όμως των μέτρων που λαμβάνονται προς αυτή την κατεύθυνση είναι οριακή. Κι αυτό διότι απουσιάζει παντελώς η εμπειρία. Λείπει η γνώση, λείπει η τεχνική υποστήριξη, μα πλεονάζει η προσπάθεια όλων για "ίδιο" όφελος.

Οι παραπάνω αναφορές δε σημαίνουν ότι δεν υπάρχει δυνατότητα για την Αλβανία να ξεπεράσει τα προβλήματά της. Σημαίνει όμως ότι ο δρόμος θα είναι δύσκολος και χρονοβόρος. Τις ίδιες δυσκολίες θα αντιμετωπίσουν και αντιμετωπίζουν και οι εξωτερικοί επενδυτές. Όμως, θεωρώντας την Αλβανία ως μέρος-τμήμα της όλης βαλκανικής αγοράς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπάρχουν περιθώρια για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης παρόλες τις δυσκολίες που συνδέονται με αυτήν.

3. Παραγωγική δραστηριότητα

Ο παραγωγικός τομέας της οικονομίας της Αλβανίας υπήρξε πάντοτε προβληματικός. Η στοιχειώδης επάρκεια αγαθών που είχε εξασφαλίσει το προηγούμενο καθεστώς, οφειλόταν κυρίως στον περιορισμό των αναγκών του πληθυσμού, παρά στα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του παραγωγικού τομέα.

Αν και η Αλβανία χαρακτηρίζεται ουσιαστικά αγροτική χώρα, εντούτοις δε διαθέτει αξιόλογη αγροτική παραγωγή. Τα κυριότερα προϊόντα που παράγει είναι σιτηρά, καλαμπόκι, καπνός και φασόλια. Οι αποδόσεις

όμως των καλλιεργειών είναι πολύ χαμηλές λόγω, αφενός μεν της έλλειψης υποδομής, αφετέρου δε του ορεινού χαρακτήρα του εδάφους. Το 76% του εδάφους της χώρας είναι ορεινή έκταση. Ο νόμος 1501/19.7.91 "περί γης", που ψήφισε η Αλβανική κυβέρνηση, έδωσε τη δυνατότητα για μεταβίβαση της γεωργικής γης από το κράτος στους αγρότες. Η οικονομική αδυναμία όμως των αγροτών να αντεπεξέλθουν στις καλλιεργητικές δαπάνες και οι βίαιες αντιπαραθέσεις μεταξύ τους για δικαιώματα κλήρου είχαν ως αποτέλεσμα την κάθετη πτώση της παραγωγής. Συνέπεια αυτής της κατάστασης ήταν η αδυναμία της εγχώριας παραγωγής να καλύψει τις ανάγκες του πληθυσμού, ο οποίος τα τελευταία χρόνια στηρίχτηκε πλέον στην εξωτερική βοήθεια.

Η προσπάθεια διανομής της γεωργικής γης, η οποία ξεκίνησε το 1991, συνεχίστηκε εντατικότερη το 1993. Στα μέσα του 1993, το 92% της γης που εκμεταλλεύονταν οι συνεταιρισμοί και το 62% της καθαρά κρατικής γης είχε μεταβιβασθεί σε ιδιώτες. Παράλληλα έκαναν την εμφάνισή τους και οι οργανισμοί ιδιωτικών αγροκτημάτων (Private Farmers Associations – PFA), που στόχευαν στη συνένωση της γης από τους νέους ιδιοκτήτες, καθώς και των πρωτογενών πηγών παραγωγής που διέθεταν. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι μέχρι τον Ιούλιο του 1993 είχαν ιδρυθεί 86 PFA. Τα PFA που ιδρύθηκαν έχουν μέσο μέγεθος περίπου 40 εκτάρια, με εύρος από 3 έως 300 εκτάρια. Συνήθως αποτελούν συνένωση της γης που κατέχουν συγγενείς ή και μέλη της ίδιας οικογένειας. Εκτιμάται ότι μόνο το 1% της αγροτικής γης που κατέχουν οι ιδιώτες έχει πάρει τη μορφή εκμετάλλευσης των PFA. Τα PFA προσομοιάζουν με τους ελληνικούς συνεταιρισμούς. Διοικούνται από το Συμβούλιο και τον Πρόεδρο. Τα μέλη τους συμμετέχουν στα έξοδα καλλιέργειας και στο παραγωγικό αποτέλεσμα. Η πρώτες εμπειρίες από τη λειτουργία των ενώσεων αυτών δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές. Οι ενώσεις χαρακτηρίστηκαν αναποτελεσματικές από την αρχή ακόμη της λειτουργίας τους και ήδη διαφαίνεται η τάση για μη προώθηση του προγράμματος αυτού. Ο μέσος γεωργικός κλήρος του Αλβανού αγρότη αντιστοιχεί μόλις σε 1,5 εκτάρια⁹. Σε αυτό άλλωστε οφείλονται και οι συστάσεις από εξωτερικούς εμπειρογνώμονες προς τους Αλβανούς αγρότες να ενώσουν τα κτήματά τους στο πρότυπο των PFA, ώστε να καταστεί δυνατή η χρήση μεγαλύτερης ποικιλίας σπόρων, η αγορά γεωργικού εξοπλισμού και η καλύτερη χρησιμοποίηση των υδάτινων πόρων για την άρδευση των καλλιεργειών. Σημειώνεται ότι το 1991, μετά την ιδιωτικοποίηση της γης, ο ιδιωτικός τομέας συμμετείχε στη γεωργική παραγωγή με ποσοστό 78%⁴. Για την πραγμάτωση των συστάσεων που προαναφέρθηκαν και για την ενίσχυση του κλάδου της γεωργίας, η αλβανική κυβέρνηση έλαβε σειρά μέτρων που αφορούν στις ιδιωτικοποιήσεις κρατικών κτημάτων, στην πώληση γεωργο-βιομηχανιών και στην υποστήριξη σχεδίων ανάπτυξης της γεωργικής παραγωγής με απαλλαγή του εισαγόμενου γεωργικού εξοπλισμού από δασμούς και παροχές οικονομικής βοήθειας.

Η κτηνοτροφία σε σχέση με τους άλλους κλάδους της πρωτογενούς παραγωγής βρισκόταν σε αρκετά καλή κατάσταση μέχρι το 1989, τόσο από άποψη αριθμού διατηρουμένων ζώων όσο και όγκου παραγομένων προϊόντων ζωικής προελεύσεως (Πίνακας 1).

Πίνακας 1

Διαστάσεις του κτηνοτροφικού τομέα παραγωγής
στην Αλβανία κατά το έτος 1989

	Ζωικό Κεφάλαιο		Όγκος Παραγωγής	
Βοοειδή:	699.000	κεφάλια	Γάλα:	460.000 τόννοι
Αιγοπρ/τα	2.745.000	"	Κρέας:	84.000 "
Πουλερικά:	5.630.000	"	Αυγά:	324.000 "
Χοίροι:	181.000	"	Μέλι:	541 "
Κυψέλες Μελισσών:	86.000	τεμάχια		

Πηγή: Statistical Yearbook of Albania 1991, σ. 217¹⁹.

Με στοιχεία του 1992 η κτηνοτροφία συμμετείχε στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Γεωργικού Προϊόντος κατά 51,9%⁴. Σήμερα τα μεγέθη έχουν μεταβληθεί ριζικά. Μεγάλο ποσοστό του ζωικού κεφαλαίου έχει καταστραφεί, λόγω του επισιτιστικού προβλήματος, αλλά και της έλλειψης ζωοτροφών. Ωστόσο με τις διαρθρωτικές αλλαγές που δρομολογούνται στους τομείς της γεωργίας και της κτηνοτροφίας αναμένεται βελτίωση των μεγεθών στο εγγύς μέλλον. Χαρακτηριστικά αναφέρονται οι εκτιμήσεις του Υπουργείου Γεωργίας της Αλβανίας για αύξηση κατά 10-15% του ζωικού κεφαλαίου των αγελάδων και κατά 20% των αιγοπροβάτων¹⁰.

Σε σχέση με την παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων η υποδομή είναι οριακή. Το 1990 υπήρχαν 550 μονάδες παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων, από τις οποίες μόνο 18 ήταν εργοστάσια γάλακτος. Οι υπόλοιπες ήταν μικρές τυροκομικές μονάδες χαμηλής παραγωγικής δυνατότητας και λειτουργούσαν εποχιακά. Το 1994 λειτουργούσαν 379 μονάδες παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων¹⁰.

Οι βιομηχανίες γάλακτος είναι εγκατεστημένες στις μεγάλες πόλεις για λόγους καθαρά ζήτησης. Το λειτουργικό κόστος είναι υψηλό, οι εγκαταστάσεις υπολειτουργούν και το σύστημα συλλογής γάλακτος δεν ανταποκρίνεται στη νέα διαμορφωθείσα κατάσταση και τη δομή της κτηνοτροφίας (πολλές μικρές παραγωγικές μονάδες). Γενικά, η ανταγωνιστικότητα των γαλακτοκομικών προϊόντων της Αλβανίας είναι χαμηλή και η ποιότητα τους υποβαθμισμένη.

Αν και η Αλβανία διαθέτει σημαντικές δασώδεις εκτάσεις, εντούτοις η εκμετάλλευσή τους προσκρούει στην έλλειψη του αναγκαίου εξοπλισμού

και στην ακαταλληλότητα του οδικού δικτύου για τη μεταφορά των προϊόντων. Έτσι ο κλάδος συμμετέχει στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Γεωργικού Προϊόντος μόνο κατά 4,5%⁴.

Στον κλάδο των υδατοκαλλιεργειών η παραγωγή σήμερα είναι ανύπαρκτος παρά τις δυνατότητες που υπάρχουν. Οι δυνατότητες αυτές αφορούν την καλλιέργεια-εκτροφή ψαριών, τόσο γλυκών υδάτων (πέστροφα, κυπρίνος) όσο και ευρύαλων ψαριών (τσιπούρα, λαβράκι). Προς την κατεύθυνση της προσέλκυσης επενδύσεων και της ανάπτυξης του κλάδου αυτού, η αλβανική κυβέρνηση ψήφισε στις αρχές του 1995 Νόμο "για την αλιεία και την υδατοκαλλιέργεια".

Ο τομέας των ορυχείων παρουσιάζει ίσως το μεγαλύτερο ενδιαφέρον από παραγωγική άποψη για την οικονομία της Αλβανίας. Η Αλβανία διαθέτει πλούσιο υπέδαφος σε πετρέλαιο, σιδηρονικέλιο, χαλκό, άνθρακα, άσφαλτο, αλάτι, χρώμιο και φυσικό αέριο. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Αλβανία κατέχει παγκοσμίως την τρίτη θέση στην παραγωγή χρωμίου!!! Παράλληλα, η μορφολογία των εδαφών της χώρας δημιουργεί αξιόλογες συνθήκες υδατοπτώσεων και ως εκ τούτου δυνατότητες για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

Ο δευτερογενής τομέας παραγωγής παρουσιάζει απελπιστική εικόνα. Στην τριετία 1990-1992 τα περισσότερα εργοστάσια έκλεισαν λόγω έλλειψης πρώτων υλών, ανταλλακτικών και αγορών. Το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού της χώρας προτίμησε τη μετανάστευση στη Δύση και ιδίως στην Ελλάδα και η βιομηχανική παραγωγή έπεσε σε οριακά επίπεδα. Το πάγιο κεφάλαιο της οικονομίας, όσο δεν καταστράφηκε, θεωρείται απαρχαιωμένο και αντιπαραγωγικό. Η παραγωγικότητα της εργασίας είναι πολύ χαμηλή και η συνέπεια του εργατικού δυναμικού αμφίβολη.

Παράλληλα, η έλλειψη εξειδικευμένης γνώσης στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου, του marketing και των πωλήσεων και η αδυναμία εξεύρεσης κεφαλαίων κίνησης, οξύνει ακόμη περισσότερο τα προβλήματα της βιομηχανίας στην Αλβανία. Ολόκληροι κλάδοι καταστράφηκαν και άλλοι απειλούνται με κλείσιμο. Ενθαρρυντικά θα μπορούσαμε να πούμε είναι μόνο τα στοιχεία στη βιομηχανία νάφθας, με προβλέψεις παραγωγής 600 χιλ. τόννους νάφθας και 100 εκατ. κυβικά μέτρα αερίου. Παράλληλα, η λειτουργία νέου υδροηλεκτρικού σταθμού προβλέπεται ότι το 1995 θα αυξήσει και την παραγωγή ρεύματος σε 140 εκατ. KW περίπου.

Αναφορικά με το χρώμιο, εξακολουθεί να αποτελεί βασική πηγή συναλλάγματος για την Αλβανική Οικονομία. Αντίθετα, η παραγωγή χαλκού παρουσιάζει καθοδική πορεία, λόγω αναγκαιότητας για υψηλές επενδύσεις.

Ο τριτογενής τομέας παραγωγής στερείται οποιασδήποτε υποδομής στην Αλβανία. Το τραπεζικό και το ασφαλιστικό σύστημα βρίσκονται στα πρώτα βήματά τους, με γενικό χαρακτηριστικό την έλλειψη εξειδικευμέ-

νων στελεχών. Η έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών χαρακτηρίζει ολόκληρο το φάσμα παροχής υπηρεσιών. Αξίζει να αναφερθεί ότι εξαιτίας του αξιώματος ότι "μια κομμουνιστική κοινωνία δε χρειάζεται δικηγόρους", το 1967 καταργήθηκε το επάγγελμα του νομικού στην Αλβανία και ταυτόχρονα έκλεισαν η Νομική Σχολή και το Υπουργείο Δικαιοσύνης!!! Σήμερα είναι άμεση η ανάγκη τεχνικής βοήθειας νομικού χαρακτήρα, τόσο για τη σύνταξη και ερμηνεία των νόμων όσο και για την άσκηση των νέων δικηγόρων.

Στον κλάδο του τουρισμού, η Αλβανία δε διαθέτει οποιαδήποτε υποδομή. Το επίπεδο των παρεχομένων υπηρεσιών είναι χαμηλό και οι τιμές απαράδεκτα υψηλές. Ωστόσο, η χώρα διαθέτει ακτές και καθαρή θάλασσα με δυνατότητα ανάπτυξης του τουρισμού. Επιπρόσθετα, προς την ίδια κατεύθυνση μπορούν να αξιοποιηθούν και ορισμένες ορεινές περιοχές.

Στον κλάδο των μεταφορών, αυτό που χαρακτηρίζει συνοπτικά την Αλβανία είναι το αναχρονιστικό οδικό δίκτυο και η έλλειψη σιδηροδρομικής σύνδεσης με την υπόλοιπη Ευρώπη. Αυτό δημιουργεί ιδιαίτερες δυσκολίες στη οργάνωση οποιουδήποτε δικτύου διανομών. Επιπλέον, η ιδιαίτερα χαμηλή ταχύτητα των σιδηροδρομικών συρμών υποθάλλει ληστείες, βανδαλισμούς και ανασφάλεια. Τους ίδιους κινδύνους εγκυμονεί και η έλλειψη υποδομής στις λιμενικές εγκαταστάσεις των παράκτιων περιοχών, ο περιορισμένος και απαρχαιωμένος στόλος των οχημάτων γενικά, η έλλειψη νομοθεσίας, η έλλειψη δικτύου πρατηρίων καυσίμων και επισκευής οχημάτων, κ.ά. Η αεροπορική σύνδεση της Αλβανίας με τον έξω κόσμο είναι κι αυτή περιορισμένη. Τα Τίρανα συνδέονται με τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία, την Τουρκία, την Ελβετία, την Ουγγαρία και την Ελλάδα.

4. Εξωτερικό εμπόριο της Αλβανίας

Η έλλειψη κεφαλαίων κινήσεως, η ύφεση που χαρακτηρίζει την αλβανική οικονομία και η απουσία εμπειρίας και εξειδικευμένων στελεχών έχουν προσδώσει υποτονική ταυτότητα στο εξωτερικό εμπόριο της Αλβανίας. Το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας παρουσίασε έλλειμμα για σειρά ετών, και έφθασε στο επίπεδο των 509 εκατ. δολαρίων το 1993. Παρά την αύξηση των εξαγωγών της Αλβανίας κατά το 1994, οι εισαγωγές της ήταν τετραπλάσιες από τις εξαγωγές. Σε όλα τα τρίμηνα του 1994 οι εισαγωγές και οι εξαγωγές εμφανίζονται υψηλότερες του 1993. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ο ιδιωτικός τομέας συνέβαλε στις εξαγωγές του 1994 όσο περίπου και ο κρατικός τομέας της Αλβανίας, ενώ αντίθετα, η υπεροχή του ιδιωτικού τομέα στις εισαγωγές, έναντι του κρατικού, είναι συτριπτική¹¹. Η υστέρηση του ιδιωτικού τομέα στις εξαγωγές είναι αποτέ-

λεσμα, τόσο της γενικής αποδιοργάνωσης του βιομηχανικού τομέα όσο και του γεγονότος ότι οι βιομηχανίες που εξαγουν προϊόντα ανήκουν ακόμη ιδιοκτησιακά στο αλβανικό κράτος¹¹.

Για το 1995, τα στοιχεία που αφορούν στο πρώτο τρίμηνο δείχνουν αύξηση, τόσο στις εισαγωγές όσο και στις εξαγωγές, έναντι του αντιστοίχου τριμήνου του 1994. Αυτό όμως που πρέπει να σημειωθεί είναι ότι ο ιδιωτικός τομέας φαίνεται να δραστηριοποιείται έντονα στις εξαγωγές, καλύπτοντας πλέον το 60% των εξαγωγών (Πίνακας 2). Σε γενικούς όρους οι εισαγωγές εμφανίζονται 3,5 φορές υψηλότερες από τις εξαγωγές, στο πρώτο τρίμηνο του 1995, αναλογία μικρότερη από αυτήν του έτους 1994 (4 φορές).

Πίνακας 2

Ποσοστιαία (%) διάρθρωση του εξωτερικού εμπορίου της Αλβανίας κατά τομέα δραστηριότητας

Έτος	Τομέας	Εισαγωγές	Εξαγωγές
1994	Ιδιωτικός	78%	52%
	Κρατικός	22%	48%
1995 (Α' Τρίμηνο)	Ιδιωτικός	82,8%	60%
	Κρατικός	17,2%	40%

Πηγή: "Βαλκανική Ενημέρωση", τ. 28, ΕΚΕΜ, 1995. Statistika 1. *Informations, Analyses and Periodical Statistical Data*, Tirana, INSTAT, 1995.

Οι εξαγωγές της Αλβανίας, αφορούν προϊόντα όπως το χρώμιο και άλλα μεταλλεύματα και ως κύριοι αγοραστές εμφανίζονται η Ιταλία (63,48% όλων των εξαγωγών της Αλβανίας στο πρώτο τρίμηνο του 1995), η Γερμανία (5,97%), η Ελλάδα (7,78%), οι Η.Π.Α. (4,39%), το Βέλγιο, η Σουηδία, κ.ά. Το 82,15% των εξαγωγών της Αλβανίας στο πρώτο τρίμηνο του 1995, κατευθύνθηκε προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹².

Οι εισαγωγές της Αλβανίας στην προαναφερθείσα χρονική περίοδο αφορούν κυρίως τρόφιμα και ζώα ζώντα (23,96% της αξίας), μηχανήματα και μεταφορικά μέσα (24,38%), άλλα βιομηχανικά προϊόντα (20,34%), χημικά προϊόντα (7,95%), κ.ά. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πέρα από τις εισαγωγές, ένα σημαντικό μέρος αγαθών που εισέρχονται στην Αλβανία είναι εξωτερική βοήθεια (39,40% σε τρόφιμα και ποτά, 33,84% σε μηχανήματα και εξοπλισμούς, κ.ά., για το πρώτο τρίμηνο του 1995). Οι κύριες χώρες προέλευσης των εισαγωγών της Αλβανίας κατά το πρώτο τρίμηνο του 1995 ήταν η Ιταλία (38,25%), η Ελλάδα (23,60%), η Βουλγαρία (10,50%), η Γερμανία (4,48%) κ.ά.¹². Συνολικά, το 73,55% των εισαγωγών της Αλβανίας προέρχονταν από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένω-

σης. Η Ελλάδα κάλυψε το 32% των εισαγωγών της Αλβανίας από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έναντι 52% της Ιταλίας. Το 1994, οι αλβανικές εισαγωγές προέρχονταν κατά 84,28% από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 42,34% των εισαγωγών αυτών κάλυψε η Ιταλία και το 41,94% η Ελλάδα.

Ειδικότερα, οι εμπορικές συναλλαγές της Ελλάδας με την Αλβανία σημείωσαν υψηλούς ρυθμούς μεταβολής τα τελευταία χρόνια. Στο διάστημα 1992-93 οι ελληνικές εξαγωγές προς την Αλβανία σημείωσαν αύξηση κατά 242%, ενώ στο διάστημα 1993-94 σημείωσαν επίσης αύξηση κατά 66,11%^{13,14}. Αντίστοιχα, οι εισαγωγές της Ελλάδας από την Αλβανία σημείωσαν κι αυτές αύξηση (στην περίοδο 93-94 αυξήθηκαν κατά 110,92%), παραμένουν όμως ακόμα σε χαμηλό επίπεδο σε σχέση με τις εξαγωγές, αντιπροσωπεύοντας το 13,42% περίπου του συνολικού όγκου των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των δύο χωρών. Η Ελλάδα εξαγεί προς την Αλβανία τρόφιμα και ποτά, ορυκτά-ασφαλτικά-πετρελαιοειδή, μηχανήματα και εξοπλισμό, κλωστοϋφαντουργικά, ενδύματα, κ.ά.^{13,15}.

Για την αντιμετώπιση των θεμάτων που συνδέονται με την οργάνωση του εξωτερικού εμπορίου και την κυκλοφορία των αγαθών, η αλβανική κυβέρνηση έχει προωθήσει σειρά νόμων και αποφάσεων⁵. Το νομικό πλαίσιο αυτό βρίσκεται ουσιαστικά σε συνεχή εξέλιξη και διαμόρφωση μέχρις ότου επιτευχθεί σχετική σταθερότητα στην οικονομία της χώρας και στοιχειώδης επάρκεια στην αγορά της. Προς την κατεύθυνση αυτή έχουν υιοθετηθεί νόμοι που ρυθμίζουν τη δασμολογική προστασία και την έμμεση φορολογία. Ενδεικτικά αναφέρουμε το νόμο του 1995 "περί προστιθέμενης αξίας".

Ο φόρος προστιθέμενης αξίας πρόκειται να αντικαταστήσει τον ισχύοντα φόρο κυκλοφορίας των αγαθών. Προς την κατεύθυνση προετοιμασίας του συστήματος, τις αρμόδιες υπηρεσίες της Αλβανίας συνδράμει η Παγκόσμια Τράπεζα, η οποία και προτίθεται να χρηματοδοτήσει την προσπάθεια με 4 εκατ. δολάρια. Το ποσοστό του φόρου προστιθέμενης αξίας έχει οριστεί σε 12,5% και προβλέπει απαλλαγή των ταχυδρομικών και οικονομικών υπηρεσιών, καθώς και των εισοδημάτων από ενοίκια γης και οικιών¹¹.

Οι έμμεσοι φόροι καταβάλλονται κατά τον εκτελωνισμό των εμπορευμάτων.

Το τελωνειακό καθεστώς της χώρας, όπως έχει μέχρι σήμερα διαμορφωθεί, προβλέπει επιβολή δασμών στα εισαγόμενα εμπορεύματα από 5% έως 30%, επί της τιμολογιακής αξίας αυτών. Από την 1/7/95 επιβάλλονται τρεις βαθμίδες δασμών. Η πρώτη βαθμίδα αφορά τις βιομηχανικές και αγροτικές πρώτες ύλες, τα μηχανήματα και τον εξοπλισμό και ανέρχεται σε 7%. Η δεύτερη βαθμίδα ανέρχεται σε 25% και βαρύνει τα εισαγόμενα μηχανήματα επεξεργασίας προϊόντων και η τρίτη βαθμίδα προβλέπει φόρο πολυτελείας 40% για τα ειδικής χρήσης εισαγόμενα προϊόντα ("πολύτιμα" προϊόντα).

Παράλληλα με τις παραπάνω ρυθμίσεις, έχουν επιβληθεί τιμές "κατωφλίου" στα εισαγόμενα προϊόντα με στόχο την αποφυγή υποτιμολογήσεων από μέρους των εισαγωγέων.

5. Αναπτυξιακά θεσμικά μέτρα

Στην προσπάθεια της αλβανικής κυβέρνησης να προωθήσει τη μετάβαση της οικονομίας της Αλβανίας προς την ελεύθερη αγορά, πάρθηκαν διάφορα μέτρα αναπτυξιακής πολιτικής, ψηφίστηκαν νόμοι και προωθήθηκαν πρακτικές, που είχαν ως στόχο τη δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου οικονομικής δράσης (εμπορική νομοθεσία, εργασιακές σχέσεις, ιδιωτικοποιήσεις, κ.ά.).

Προς την κατεύθυνση αυτή ψηφίστηκαν, ο Νόμος 7512/10.8.91 "περί εγκρίσεως και προστασίας της ιδιωτικής περιουσίας, της ελεύθερης πρωτοβουλίας ανεξάρτητων ιδιωτικών δραστηριοτήτων και περί ιδιωτικοποιήσεως", η απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου "περί αδείας ασκήσεως επιχειρηματικής δραστηριότητας σε λεκ* από αλλοδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα", ο Νόμος 7638/ 19.11.92 "περί εμπορικών εταιριών", ο Νόμος 7673/17.12.93 "για τις Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας", ο Νόμος 7703/11.5.93 "για την κοινωνική ασφάλιση", κ.ά.

Στα πλαίσια του νόμου 7512, μεταξύ των ποικίλων διατάξεων του περιλαμβάνονται κι αυτές που αφορούν τις προϋποθέσεις ιδιωτικοποιήσεως της κρατικής περιουσίας. Με το νόμο αυτόν ιδρύθηκε ο Εθνικός Οργανισμός Ιδιωτικοποίησης και καθορίστηκαν τα κριτήρια αξιολόγησης των κρατικών επιχειρήσεων (Απόφαση 47/7.2.94). Ο Εθνικός Οργανισμός Ιδιωτικοποίησης έχει την ευθύνη της οργάνωσης και του συντονισμού των απαραίτητων εργασιών, που συνδέονται με τη διαδικασία ιδιωτικοποίησης της κρατικής περιουσίας. Η ιδιωτικοποίηση σύμφωνα με το νόμο, μπορεί να γίνει μέσω δημοπρασίας, μέσω ιδιωτικής πώλησης μετοχών και μέσω ελεύθερης διάθεσης κρατικών μετοχών σε φυσικά πρόσωπα. Οι κρατικές επιχειρήσεις θα ιδιωτικοποιηθούν αφού μετατραπούν πρώτα σε μετοχικές εταιρίες και πωληθούν στη συνέχεια οι μετοχές τους.

Ο Εθνικός Οργανισμός Ιδιωτικοποίησης καθορίζει την αξία των μετοχών των κρατικών επιχειρήσεων, καταστρώνει το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης και οργανώνει τις δημοπρασίες για την πώλησή τους. Παράλληλα ενημερώνει τους ενδιαφερομένους για τα χρηματοοικονομικά και τεχνικά στοιχεία που αφορούν τις κρατικές επιχειρήσεις που πρόκειται να ιδιωτικοποιηθούν⁸.

* Το λεκ είναι το νόμισμα της Αλβανίας. Η σημερινή ισοτιμία είναι 110 λεκ = 1 δολλάριο Η.Π.Α.

Η γενικότερη οικονομική και πολιτική κατάσταση που επικράτησε την τελευταία πενταετία στην Αλβανία, είχε ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση στην ιδιωτικοποίηση των "μεγάλων" παραγωγικών μονάδων της χώρας. Αυτό οφείλεται παράλληλα και στο γεγονός ότι ελάχιστες είναι οι μονάδες που συναντούν το ενδιαφέρον των επενδυτών. Παρόλα αυτά, το 1994 ιδιωτικοποιήθηκαν περί τις 2.500 μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Από αυτές, το 33,4% δόθηκαν σε εγχώριους επενδυτές, το 41% δόθηκαν στους εργαζόμενους των μονάδων, το 25,4% δόθηκαν στους ιδιοκτήτες της περιβάλλουσας γης ή των οικοπέδων και μόνο το 0,2% δόθηκαν σε ξένους επενδυτές¹¹. Συγκριτικά πάντως με την περίοδο 1991-93, το 1994 ιδιωτικοποιήθηκαν 2,3 φορές περισσότερες μονάδες στη βιομηχανική παραγωγή, 1,5 φορές περισσότερες στις κατασκευές, 1,3 φορές περισσότερες στον αγροτικό τομέα και 1,7 φορές περισσότερες στις υπηρεσίες. Θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι, το θεσμικό πλαίσιο έχει αρκετά εμπλουτιστεί κατά το 1994 και έτσι ο ρυθμός ιδιωτικοποιήσεων εμφανίζεται εντονότερος.

Για την αποφυγή αριθμητικών εντυπώσεων, θα πρέπει να τονιστεί ότι οι ιδιωτικοποιούμενες μονάδες είναι μικρού ή μεσαίου μεγέθους, και δε συναντούν το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών. Η δυνατότητα εξαγοράς επιχειρήσεων από τους εργαζόμενους, σε οικονομικούς όρους, δηλώνει ακριβώς το χαρακτηριστικό που προαναφέρθηκε. Διευκρινιστικά σημειώνεται ότι, μικρές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται αυτές που η αξία τους εκτιμάται μέχρι 1.000 δολάρια Η.Π.Α., ενώ μεσαίες αυτές που η αξία τους εκτιμάται μέχρι 5.000 δολάρια. Στα παραπάνω επίπεδα εκτίμησης δεν συμπεριλαμβάνεται η αξία της ιδιότητας γης.

Με βάση τα στοιχεία που προαναφέρθηκαν, το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων φαίνεται να ακολουθεί σχετικά υψηλότερους ρυθμούς στο δευτερογενή τομέα παραγωγής (βιομηχανία, κατασκευές) κατά το έτος 1994, έναντι των άλλων παραγωγικών τομέων της οικονομίας. Αυτό όμως θα πρέπει να συνεκτιμηθεί και με τους ρυθμούς που ακολουθήθηκαν τα προηγούμενα χρόνια για την ιδιωτικοποίηση της γης. Σημειώνεται ότι στα μέσα του 1993, είχαν μεταβιβαστεί στους ιδιώτες το 92% γης που εκμεταλλεύονταν οι συνεταιρισμοί και το 62% της καθαρά κρατικής γης. Ωστόσο, απαιτείται περισσότερος χρόνος για να καταστεί δυνατή η εκτίμηση κάποιου βαθμού επιτυχίας του γενικού προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. Τα όποια αποτελέσματα οργάνωσης της παραγωγής στα νέα πλέον πρότυπα αναμένονται με κάποια χρονική υστέρηση. Σε αυτό συνηγορεί και η πλήρης σύγχυση και αναδιοργάνωση της οικονομίας που επικράτησε στο διάστημα της τελευταίας πενταετίας. Θα μπορούσε, όμως να αναφερθεί ότι ο ιδιωτικός τομέας κάλυψε το 60% των δραστηριοτήτων του εξαγωγικού εμπορίου της Αλβανίας κατά το πρώτο τρίμηνο του 1995, έναντι του 42% το 1994.

Το μικρό μέγεθος των ιδιωτικοποιούμενων μονάδων – με τη συνακόλουθη έλλειψη ενδιαφέροντος από μέρους των ξένων επενδυτών, η δι-

στακτικότητα στην ιδιωτικοποίηση των μεγάλων μονάδων, η απόκτηση μονάδων από τους ιδιοκτήτες της περιβάλλουσας αναδιανεμηθείσας γης και η εξαγορά επιχειρήσεων από τους ίδιους τους εργαζόμενους οδηγούν στην άποψη ότι, από τη μέχρι τώρα πορεία των ιδιωτικοποιήσεων στην Αλβανία διαφαίνεται κάποια τάση προστατευτισμού της εγχώριας νέας τάξης επιχειρηματιών από μέρους του κράτους της Αλβανίας. Με άλλα λόγια, η Αλβανία δε διαθέτει ακόμη συνθήκες-προϋποθέσεις εισόδου σοβαρών ξένων επενδυτών, παρά τα συγκριτικά πλεονεκτήματα εργασίας, πλουτοπαραγωγικών πηγών και γεωγραφικής θέσεως, που προσφέρει⁹. Σε αυτό συντελούν και παράγοντες που συνδέονται με την έλλειψη πόρων της τοπικής αγοράς, τις δυσκολίες εξασφάλισης τοπικής συνεργασίας, τη χαμηλή παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού, το χαμηλό επίπεδο παρεχόμενων συμπληρωματικών υπηρεσιών και γενικά με το ασταθές και αντιπαραγωγικό πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον της Αλβανίας.

Σε σχέση με την ιδιωτικοποίηση της αστικής και της γεωργικής γης, ο νόμος 7501/19.7.91 "περί γης", καθόρισε τα δικαιώματα ιδιοκτησίας σε ημεδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα και έθεσε τους κανόνες ιδιωτικοποίησης της γης. Με το νόμο αυτό προχώρησε η δωρεάν διανομή στα μέλη των αγροτικών συνεταιρισμών της γεωργικής γης που κατείχαν και τους δόθηκε η δυνατότητα να αποχωρήσουν από τους συνεταιρισμούς. Οι νέοι ιδιοκτήτες γεωργικής γης έχουν την υποχρέωση της γεωργικής και κτηνοτροφικής χρήσης της γης, διαφορετικά χάνουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας. Στο πλαίσιο αυτών των ρυθμίσεων προβλέπεται και η παραχώρηση γεωργικής γης σε αγροτικές οικογένειες, που δεν ήταν μέλη των συνεταιρισμών του παλαιού πολιτικού καθεστώτος. Παράλληλα, με τον ίδιο νόμο παραχωρείται κρατική γη σε ημεδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα, με στόχο την ανάπτυξη οικοδομικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, με το νόμο 7512/10.8.91 "περί εγκρίσεως και προστασίας της ιδιωτικής περιουσίας, της ελεύθερης πρωτοβουλίας ανεξάρτητων ιδιωτικών δραστηριοτήτων και περί ιδιωτικοποιήσεως", τα ημεδαπά φυσικά και νομικά πρόσωπα, έχουν τη δυνατότητα αγοράς κτιρίων από άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Η αγορά κτιρίου συνεπάγεται αυτόματα και ιδιοκτησία της γης επί της οποίας έχει αυτό ανεγερθεί.

Ο Νόμος 7698/15.4.93 παράλληλα, ρυθμίζει τις διαδικασίες επιστροφής αστικών ακινήτων στους πρώην ιδιοκτήτες τους. Με το νόμο αυτό καθορίζονται συντελεστές υπολογισμού του ενοικίου καταστημάτων και προβλέπονται τρεις κατηγορίες χρήσης καταστημάτων με ανάλογο μίσθωμα (βιοτεχνική, εμπορική και χρήση εστιατορίων-αναψυκτηρίων).

Με βάση το υφιστάμενο πλέον θεσμικό πλαίσιο, τα αλλοδαπά φυσικά ή νομικά πρόσωπα μπορούν να χρησιμοποιούν γη (αστική ή γεωργική) και κτίρια μόνο επί ενοικίω (Νόμος 7501 και απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου 365/5.10.91). Η χρονομίσθωση αυτή μπορεί να διαρκεί έως και 99 χρόνια.

Σε σχέση με το καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης, με το νόμο

7703/11.5.93, προβλέπεται υποχρεωτική ασφάλιση για τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα. Ο εργαζόμενος καταβάλλει εισφορά 10%, ενώ ο εργοδότης καταβάλλει εισφορά ίση με 26% των μηνιαίων αποδοχών του εργαζομένου. Επιπρόσθετα, προβλέπεται εργοδοτική υποχρέωση 0,7% για εργατικά ατυχήματα και 6% για επίδομα ανεργίας.

Παράλληλα, σειρά νόμων και διαταγμάτων ρυθμίζουν το εργασιακό καθεστώς.

Ειδικότερα, με βάση το ισχύον σήμερα νομικό πλαίσιο στην Αλβανία, κατοχυρώνεται το δικαίωμα του ατόμου για παροχή εργασίας, αμοιβής και ασφάλισης, καθώς επίσης το δικαίωμα συμμετοχής του σε εθελοντικές ενώσεις εργαζομένων και το δικαίωμα της απεργίας.

Με το Νόμο 7673 προβλέπονται δύο είδη Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας. Οι ορισμένου χρόνου (1 έτος) και οι αορίστου χρόνου (πάνω από 1 έτος). Η Συλλογική Σύμβαση Εργασίας συνάπτεται στο πρώτο τρίμηνο του οικονομικού έτους. Η κατά τη διάρκεια ισχύος της Σύμβασης αθέτηση των όρων της, εκ μέρους του ενός των συμβαλλομένων μερών, συνεπάγεται δικαίωμα προσφυγής στο Δικαστήριο και φυσικά προβλέπεται η καταβολή της ποινικής ρήτρας που προβλέπει η Σύμβαση⁹.

Γενικά, το ισχύον πλαίσιο στοχεύει στη ρύθμιση θεμάτων, που δημιουργούνται μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών, στο πνεύμα και τις πρακτικές της ελεύθερης οικονομίας. Προβλέπεται 8ωρη ημερήσια απασχόληση του εργαζομένου, 5ήμερη εργασία, 21 ημέρες ετήσιας άδειας και 240 ώρες υπερωριακής απασχόλησης ετησίως. Παράλληλα, τα συνδικάτα αναπτύσσουν δραστηριότητα με στόχο την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των μελών τους, με διαδικασίες που προβλέπονται από το νόμο. Οι δραστηριότητες των συνδικάτων επεκτείνονται σε θέματα συνθηκών εργασίας, εργασιακών σχέσεων, αμοιβών, συντάξεων, κοινωνικής ασφάλισης και διαδικασιών ειρηνικής επίλυσης των εργασιακών διαφορών.

Στα πλαίσια των κοινωνικών παροχών επίσης, θεσπίστηκε πλαίσιο παροχής κοινωνικών βοηθημάτων σε εργαζόμενους (π.χ. πρώην πολιτικοί κρατούμενοι, αποστρατευθέντες αξιωματικοί κ.ά.) που έχασαν την εργασία τους, είτε γιατί έκλεισαν οι επιχειρήσεις, είτε ακόμα γιατί αυτοί καταστάθηκαν άνεργοι, λόγω των ιδιωτικοποιήσεων. Για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε το Ταμείο Παροχής Κοινωνικής Βοήθειας, το οποίο χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό και από την έμμεση φορολογία (Φόρος κύκλου εργασιών, Φ.Π.Α. κ.λπ.)^{5, 9}. Αξίζει να σημειωθεί ότι, για πρώτη φορά στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας, προβλέπεται ασφάλιση ανεργίας, όπως προαναφέρθηκε.

Με το νόμο 7638 "περί εταιριών", προβλέπονται τέσσερις εταιρικές μορφές. Η Ομόρρυθμος Εταιρεία, η Ετερόρρυθμος Εταιρεία, η Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης και η Ανώνυμος Εταιρεία. Ειδικότερα, για τις Ομόρρυθμες και τις Ετερόρρυθμες Εταιρείες δεν υφίστανται περιορισμοί κεφαλαίου, ενώ για την Εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης προβλέπεται

κατώτατο κεφάλαιο ίδρυσης 100.000 λεκ και για τις Ανώνυμες Εταιρείες κατώτατο κεφάλαιο 10.000.000 λεκ με δημόσια εγγραφή ή 2.000.000 λεκ χωρίς δημόσια εγγραφή⁹.

Το τραπεζικό σύστημα έχει τα χαρακτηριστικά εμβρυακής κατάστασης. Τα προβλήματα του συστήματος συνδέονται με την έλλειψη στοιχειώδους γνώσης της τραπεζικής πρακτικής και την έλλειψη εξειδικευμένων στελεχών και έχουν ως αποτέλεσμα την μετ' εμποδίων εκτέλεση απλοστάτων εργασιών, όπως για παράδειγμα η κίνηση κεφαλαίων. Ο Νόμος 7559/22.4.92 "Περί Τραπεζών", προβλέπει ότι τα θέματα της χορήγησης άδειας λειτουργίας των τραπεζών, και της απόδοσης νομίσματος τα ρυθμίζει η Κεντρική Τράπεζα. Προβλέπει επίσης τους όρους ίδρυσης και λειτουργίας Κρατικής, Μετοχικής, Συνεταιριστικής, Ιδιωτικής και Ξένης Τράπεζας⁵.

Παράλληλα με το πλέγμα των προαναφερθέντων ρυθμίσεων, οι εξελίξεις της αλβανικής νομοθεσίας στον τομέα των οικονομικών μεταρρυθμίσεων περιλαμβάνουν και σειρά άλλων διατάξεων που ρυθμίζουν θέματα λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης.

6. Προσέλκυση επενδύσεων

Βασική προϋπόθεση για τον εκσυγχρονισμό της αλβανικής οικονομίας, στα πρότυπα της ελεύθερης οικονομίας, είναι η προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Η εισαγωγή κεφαλαίων, τεχνολογικού εξοπλισμού, τεχνογνωσίας και εμπειρίας από αλλοδαπούς επενδυτές στην Αλβανία, θα ενεργοποιήσει παράγοντες ανάπτυξης, θα δώσει το εισιτήριο στην Αλβανία να ταξιδέψει στους δρόμους της ελεύθερης αγοράς.

Η αλβανική κυβέρνηση ψήφισε προς την κατεύθυνση αυτή σειρά νόμων και διατάξεων που ρυθμίζουν θέματα των ξένων επενδύσεων στην Αλβανία.

Ο Νόμος 7496/4.8.92 "Για τις ξένες επενδύσεις", καθόρισε αρχικά τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν οι ξένοι επενδυτές, για να αναπτύξουν επιχειρηματική δράση στα όρια της αλβανικής επικράτειας. Παράλληλα, ο νόμος 7764/2.11.93 συμπληρώνει και τροποποιεί σε αρκετά σημεία τον προαναφερθέντα νόμο. Ο Νόμος 7665/2.11.93 για τον τουρισμό και ο νόμος 7746/28.7.93 για την έρευνα και παραγωγή του πετρελαίου και του φυσικού αερίου ρυθμίζουν επίσης θέματα, που αναφέρονται σε επενδύσεις στους αντίστοιχους τομείς⁹.

Σύμφωνα με το ισχύον σήμερα νομικό πλαίσιο επενδύσεων στην Αλβανία "ξένος επενδυτής" χαρακτηρίζεται, κάθε φυσικό πρόσωπο που είναι υπήκοος ξένης χώρας ή Αλβανός υπήκοος που κατοικεί μόνιμα στο εξωτερικό ή κάθε νομικό πρόσωπο που ιδρύθηκε ή συστάθηκε στην αλλοδαπή.

Παράλληλα, "ξένη επένδυση" θεωρείται: 1) Η κινητή και ακίνητη περι-

ουσία και κάθε εμπράγματο δικαίωμα, 2) κάθε είδους συμμετοχή σε εταιρείες με τη μορφή μετοχών, τίτλων ή άλλων οικονομικών συμφερόντων, 3) δάνεια και χρηματικές απαιτήσεις ή άλλες δραστηριότητες οικονομικής αξίας, 4) δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, τεχνολογίας, έρευνας και εκμετάλλευσης φυσικών πόρων, που κατοχυρώνονται νομικά κ.ά.

Ο νόμος ορίζει επίσης την έννοια της "διαφοράς" ή "απαίτησης" που απορρέει από μια ξένη επένδυση, κ.ά. Οι ξένοι επενδυτές ακολουθούν την ίδια διαδικασία που ορίζει ο νόμος για τους Αλβανούς επενδυτές, πλην της ιδιοκτησίας γης, η οποία απαγορεύεται. Η κρατικοποίηση ή η απαλλοτρίωση των ξένων επενδύσεων απαγορεύεται, εκτός και αν η περίπτωση αγγίζει το δημόσιο συμφέρον, οπότε και προβλέπεται καταβολή αποζημίωσης, η οποία αντιστοιχεί στην πραγματική αξία της επένδυσης πριν γνωστοποιηθεί η πράξη απαλλοτρίωσης ή κρατικοποίησης⁵.

Ζημίες από πολεμικά γεγονότα, επαναστάσεις ή άλλα έκτακτα γεγονότα, αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο για τους Αλβανούς και τους ξένους επενδυτές, όσον αφορά τις αποζημιώσεις.

Οι ξένοι επενδυτές έχουν τη δυνατότητα επαναπατρισμού των χρηματικών ποσών που συνδέονται με την επένδυση όπως : 1) Κέρδη και μερίσματα, όπως αυτά υπολογίζονται σύμφωνα με την αλβανική νομοθεσία, 2) έσοδα από τη μείωση του κεφαλαίου, 3) υποχρεώσεις που προκύπτουν από εμπορικές διαφορές, 4) έσοδα από ολική ή μερική πώληση της επένδυσης, 5) αποζημίωση απαλλοτρίωσης ή κρατικοποίησης της επένδυσης, 6) προσωπικό εισόδημα ξένων υπηκόων που απασχολούνται στην επένδυση, κ.ά.

Οι διαφορές μεταξύ ξένων επενδυτών και αλβανικής ιδιωτικής ή κρατικής επιχείρησης επιλύονται από τα αλβανικά δικαστήρια. Στις περιπτώσεις διαφορών που προκύπτουν από διαδικασία απαλλοτρίωσης ή κρατικοποίησης, ο ξένος επενδυτής μπορεί να προσφύγει στο Διεθνές Δικαστήριο. Στα πλαίσια εφαρμογής του νόμου 7764 για τις ξένες επενδύσεις, ιδρύθηκε το Αλβανικό Κέντρο Προώθησης Ξένων Επενδύσεων, ως συμβουλευτικό όργανο του Υπουργικού Συμβουλίου. Το κέντρο αυτό δημοσιεύει στοιχεία και πληροφορίες σχετικά με τις επενδυτικές δυνατότητες στην Αλβανία, παρέχει τεχνικές συμβουλές, ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους για το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο και παρέχει επίσης υπηρεσίες εμπορικής φύσεως⁶.

Στην επενδυτική πολιτική της Αλβανίας εντάσσεται και η ψήφιση του νόμου για την ανάπτυξη του τουρισμού (νόμος 7665/ 2.11.93). Ο νόμος αυτός παρέχει κίνητρα και ρυθμίζει θέματα επενδύσεων σε τουριστικές δραστηριότητες. Προϋπόθεση επένδυσης στον κλάδο αυτόν, αποτελεί η χορήγηση σχετικής άδειας για την υλοποίησή της, που εκδίδεται από την Επιτροπή Τουριστικής Ανάπτυξης. Με το νόμο αυτόν προσδιορίζονται οι Ζώνες Τουριστικής Ανάπτυξης, εντός των οποίων μπορεί να ασκηθεί επιδοτούμενη τουριστική δραστηριότητα και είναι γεωγραφικά προσδιορισμένες.

Στα κίνητρα τουριστικών επενδύσεων μπορούν να περιληφθούν: α) Η δυνατότητα εισαγωγής συναλλάγματος για την πραγματοποίηση της επένδυσης, β) η δυνατότητα εξαγωγής συναλλάγματος για την αποπληρωμή κεφαλαίων ή τόκων από δάνεια, καθώς και την πληρωμή μερισμάτων, γ) η δυνατότητα εξαγωγής συναλλάγματος που προέρχεται από πώληση μεριδίων ή εκκαθάριση της επιχείρησης, δ) η απαλλαγή καταβολής φόρου μερισμάτων ή τόκων των δανείων, ε) η απαλλαγή φορολογίας των κερδών στα πρώτα πέντε χρόνια λειτουργίας μιας επιχείρησης και δυνατότητα μείωσης του φόρου επί των κερδών που επανεπενδύονται, και στ) η δυνατότητα απασχόλησης αλλοδαπού ειδικευμένου προσωπικού.

Το νομικό πλαίσιο περί επενδύσεων στην Αλβανία συμπληρώνει η νομοθεσία που αφορά τις μικτές επιχειρήσεις (Joint Ventures), οι οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν σε συνεργασία ξένων με ημεδαπά φυσικά ή νομικά πρόσωπα. Οι επιχειρήσεις αυτές αποτελούν ειδική νομική μορφή, που ρυθμίζεται από την αλβανική νομοθεσία. Για την ίδρυση μικτής επιχείρησης προβλέπεται η χορήγηση ειδικής άδειας από τις αλβανικές αρχές, σύμφωνα με το γενικό νόμο περί επενδύσεων και απαιτείται δικαστική διαδικασία καταχώρησης. Σε περιπτώσεις δημιουργίας μικτής επιχείρησης σε σύμπραξη με κρατική αλβανική επιχείρηση, προβλέπεται έγκριση από το Υπουργείο Εμπορίου και Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.

Η δημιουργία μικτών επιχειρήσεων στην Αλβανία για τους Έλληνες επενδυτές, ευνοείται περισσότερο, λόγω των διακρατικών συμφωνιών που έχουν υπογραφεί για την προώθηση και την προστασία των επενδύσεων και λόγω της ρήτηρας του πλέον ευνοουμένου κράτους που ισχύει μεταξύ των δύο χωρών. Η δημιουργία γενικά μιας μικτής επιχείρησης συνοδεύεται από πλεονεκτήματα όπως η γνώση των συνθηκών της αγοράς, η πρόσβαση στην αγορά, τα φορολογικά πλεονεκτήματα και η γνώση των συνθηκών λειτουργίας. Παράλληλα όμως, συνοδεύεται και από ορισμένα μειονεκτήματα όπως η αδυναμία κατανόησης του τρόπου λειτουργίας μιας σύγχρονης επιχείρησης από μέρους των Αλβανών συνεργατών, η έλλειψη κεφαλαίων, οι υπερβολικές προσδοκίες κερδών από τους Αλβανούς συνεργάτες και βασικά η ανεπάρκεια των τοπικών στελεχών.

Η βούληση της αλβανικής κυβέρνησης, σήμερα, για προσέλκυση ξένων επενδύσεων εκφράζεται με ποικίλους τρόπους και στηρίζεται από διεθνείς φορείς οικονομικής ανάπτυξης. Η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και άλλοι φορείς έχουν εκπονήσει σειρά σχετικών προγραμμάτων και ήδη χρηματοδοτούν διάφορες δράσεις τους.

Πρόσφατα, η Αλβανία σε συνεργασία με τον Ο.Ο.Σ.Α. διοργάνωσαν Διεθνές Συνέδριο στα Τίρανα με στόχο την παρουσίαση των επενδυτικών δυνατοτήτων στην αλβανική επικράτεια. Στο συνέδριο αυτό αναλύθηκαν τα δεδομένα που αφορούν στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων στους τομείς της μεταποίησης, των υπηρεσιών και των κατασκευών έργων υποδομής.

Παρά το ενδιαφέρον της αλβανικής κυβέρνησης για προσέλκυση ξένων επενδύσεων και παρά το νομικό πλαίσιο που υφίσταται σήμερα για

τις επενδύσεις (χαρακτηρίζεται το πλέον φιλελεύθερο στα Βαλκάνια), οι μέχρι τώρα ξένες επενδύσεις στην Αλβανία θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν μικρές έως οριακές.

Η Αλβανία εξακολουθεί να αποτελεί χώρα υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου, τόσο για τους Έλληνες όσο και για τους διεθνείς επενδυτές. Σε αυτό συντελούν η ακαταλληλότητα, του πολιτικού και κοινωνικού περιβάλλοντος της Αλβανίας για επιχειρηματική δράση, η έλλειψη πόρων, οι δυσκολίες εξασφάλισης κατάλληλων τοπικών συνεργατών, η μακρά περίοδος προετοιμασίας και η διαφαινόμενη στην πράξη διάθεση της Αλβανίας για προστασία της εγχώριας νέας τάξης επιχειρηματιών.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία οι μέχρι τώρα ξένες επενδύσεις στην Αλβανία προέρχονται κυρίως από την Ιταλία (50%), την Ελλάδα (20%), τη Γερμανία (8%), τις Η.Π.Α. (2%), κ.ά. Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων αφορούν στη βιομηχανία (30%), στις κατασκευές (17%), στη γεωργία και κτηνοτροφία (10%), στην αλιεία (7,5%), στα τρόφιμα και ποτά (13%), κ.ά. Ειδικότερα οι επενδύσεις που έγιναν το 1994, προέρχονταν σε μεγάλο βαθμό από τον Καναδά και την Ιταλία και αφορούσαν την ιχθυοτροφία, τη μηχανογράφηση και τις επικοινωνίες. Από τις μέχρι τώρα επενδύσεις, τα Τίρανα έχουν απορροφήσει περίπου το 45%, το Δυρράχιο 13%, ενώ μικρότερα ποσοστά έχουν απορροφήσει άλλα μικρότερα οικιστικά κέντρα, όπως οι Άγιοι Σαράντα (8%), το Αργυρόκαστρο, η Κορυτσά, κ.ά.¹¹.

7. Δυνατότητες οικονομικής συνεργασίας με την Ελλάδα

Αναφέρθηκε σε προηγούμενο τμήμα ότι οι Έλληνες επιχειρηματίες απολαμβάνουν κάποιων πλεονεκτημάτων, έναντι των διεθνών επενδυτών, σε σχέση με τις επενδύσεις στην Αλβανία. Τα πλεονεκτήματα αυτά πηγάζουν από διακρατικές συμφωνίες, όπως η συμφωνία για την προώθηση και αμοιβαία προστασία των επενδύσεων (κυρώθηκε από το ελληνικό κοινοβούλιο με το Νόμο 2069/ΦΕΚ 121/14.7.92). Στα πλαίσια της συμφωνίας αυτής προβλέπονται δυνατότητες επαναπατριsmού των εισοδημάτων της επένδυσης, που αναιρούν επιμέρους περιορισμούς του αλβανικού νόμου για τις ξένες επενδύσεις. Παράλληλα, η επέκταση εφαρμογής του ελληνικού αναπτυξιακού νόμου 1892/1990 και για τις επενδύσεις των Ελλήνων επιχειρηματιών στο έδαφος της Αλβανίας (Νόμος 2008/1992) και η παροχή επιχορηγήσεων για επενδύσεις ελληνικών εταιρειών στην Αλβανία, αποτελούν σαφώς πλεονέκτημα για τους Έλληνες επιχειρηματίες. Μόνο το 1992, από το Ελληνικό Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας εγκρίθηκαν επιχορηγήσεις ύψους 2,5 δισ. δραχμών, με δικαιούχους 18 ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Αλβανία.

Στους θετικούς παράγοντες για ελληνικές επενδύσεις στην Αλβανία θα πρέπει να συμπεριληφθούν οι ευκαιρίες ανάπτυξης, ο μειωμένος βαθμός εξάρτησης από την εθνική αγορά της Αλβανίας, η ζήτηση προϊόντων, κ.ά¹⁶.

Η Αλβανία, παρά τους περιοριστικούς παράγοντες που αναφέρθηκαν, δεν παύει να προσφέρει πραγματικές δυνατότητες επένδυσης για τους Έλληνες επιχειρηματίες.

Το χαμηλό κόστος εργατικού δυναμικού που ισχύει στην Αλβανία πρέπει να τύχει αξιοποίησης από τους Έλληνες επιχειρηματίες, ιδιαίτερα στον κλάδο κλωστοϋφαντουργικών, που χαρακτηρίζεται ως κλάδος εντάσεως εργασίας. Τα παραγόμενα προϊόντα μπορούν, με ελληνική ταυτότητα, να διατίθενται σε ξένες αγορές.

Ο κλάδος τροφίμων και ποτών, παρουσιάζει επίσης αξιόλογες δυνατότητες επένδυσης στην Αλβανία, δεδομένου ότι η Αλβανία είναι καθαρά εισαγωγική χώρα.

Ο κλάδος επεξεργασίας ξύλου παρουσιάζει συγκριτικά πλεονεκτήματα για επενδύσεις Ελλήνων επιχειρηματιών στην Αλβανία. Η ανάπτυξη βιομηχανικών μονάδων επίπλου και χάρτου σημαίνει εκμετάλλευση του δασικού πλούτου της Αλβανίας (το 36% των εδαφών της είναι δάση), χωρίς ιδιαίτερες εξαρτήσεις από το υπόλοιπο σύστημα παραγωγής και παράλληλα δυνατότητα κάλυψης της ζήτησης των Αλβανών καταναλωτών στα προϊόντα ξύλου και χάρτου.

Ο κλάδος των κατασκευών παρουσιάζει επίσης δυνατότητες ελληνικών επενδύσεων. Η υφιστάμενη σήμερα υποδομή στην Αλβανία είναι δραματικά ελλιπής. Η έλλειψη κατοικιών είναι από τα μεγαλύτερα προβλήματα της σημερινής Αλβανίας και οι Έλληνες επιχειρηματίες κατασκευών και οικοδομικών υλικών μπορούν να κερδίσουν ένα σημαντικό μερίδιο αυτής της αγοράς¹⁶. Παράλληλα, δυνατότητες επένδυσης για τους Έλληνες υφίστανται και σε έργα ύδρευσης, οδοποιίας, κ.λπ.

Στον πρωτογενή τομέα παραγωγής η Αλβανία, όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο τμήμα, παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες για ξένες επενδύσεις. Τα αποθέματα ορυκτού πλούτου είναι σημαντικά και τα προβλήματα των επί μέρους κλάδων είναι άμεσα συνδεδεμένα με τις αναχρονιστικές μεθόδους παραγωγής και τον παλαιωμένο εξοπλισμό που χρησιμοποιούν. Οι Έλληνες επιχειρηματίες λόγω γειτονίας, θεσμικού πλαισίου συνεργασίας και λόγω του ελληνικού στοιχείου της Αλβανίας πρέπει να πάρουν το μερίδιό τους.

Παράλληλα, η υδατοκαλλιέργεια είναι κλάδος στον οποίο η Ελλάδα έχει να επιδείξει και παράδοση και μεγέθη. Οι όποιες δυνατότητες ανάπτυξης υφίστανται στην Αλβανία για τον κλάδο αυτό, πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο κατάκτησης από τους Έλληνες επιχειρηματίες. Η χρονοαπόσταση της παράκτιας ζώνης της Αλβανίας, αλλά και των εσωτερικών περιοχών που διαθέτουν συνθήκες εκτροφής ψαριών γλυκών υδάτων (πέστροφα, κυπρίνος, σολομός-περιοχή Χιμάρας!!!) δίνουν το πλε-

ονέκτημα στους Έλληνες επενδυτές να παράγουν στην Αλβανία και να διαθέτουν ή να επεξεργάζονται το προϊόν στην Ελλάδα, χώρα με υψηλό δείκτη τουρισμού. Σε αυτό συνηγορεί και η δυνατότητα εύκολης συγκριτικά, με άλλες χώρες, μεταφοράς ιχθυοτροφών.

Στον κλάδο των γαλακτοκομικών προϊόντων, υφίστανται επίσης δυνατότητες ελληνικών επενδύσεων. Η υπάρχουσα σήμερα υποδομή στην Αλβανία, όπως και σε προηγούμενο τμήμα αναφέρθηκε, είναι ελάχιστη. Περιοχές όπως το Μπεράτ και το Ελμπασάν, με αναπτυγμένη κτηνοτροφική δραστηριότητα, αλλά και περιοχές με μικρότερη σχετικά υποδομή, ενδείκνυνται για ελληνικές επενδύσεις. Οι δυνατότητες επενδύσεων στον κλάδο ενισχύονται, αν αξιοποιηθεί σωστά η διασυνοριακή συνεργασία που έχει αναπτυχθεί μεταξύ των δύο χωρών μέσω κοινοτικών προγραμμάτων και η προσπάθεια μέσω αυτών των προγραμμάτων να γίνει μεταφορά της ελληνικής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας στην Αλβανία (know how). Ενδεικτικά αναφέρεται η υλοποίηση σχετικού προγράμματος εκπαίδευσης στελεχών γεωργικών ερευνητικών ιδρυμάτων, κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και βιομηχανιών γάλακτος της Αλβανίας, από το Ινστιτούτο Γάλακτος Ιωαννίνων σε συνεργασία και με το Σταθμό Γεωργικής Έρευνας Ιωαννίνων¹⁷.

Στον τομέα των υπηρεσιών και ειδικότερα των τραπεζικών υπηρεσιών, η Αλβανία βρίσκεται σε εμβρυακή κατάσταση. Η δεδομένη σήμερα επέκταση της δραστηριότητας των ελληνικών τραπεζών στην Αλβανία με ταυτόχρονη αξιοποίηση Ελλήνων της Αλβανίας που διαθέτουν κάποια πανεπιστημιακή μόρφωση, θα έχει ως αποτέλεσμα την προσέλκυση γενικά ελληνικών επενδύσεων και την καλύτερη εξυπηρέτησή τους (Εθνική Τράπεζα, Apollonia Bank).

8. Συμπεράσματα

Παρά τους χαμηλούς κοινωνικοοικονομικούς δείκτες που εμφανίζει η Αλβανία, τελευταία ενισχύεται η άποψη ότι μπαίνει σε νέα ιστορική φάση ανάπτυξης. Η έντονη παρουσία και η στήριξη της από διεθνείς οργανισμούς, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ, η Ε.Ε. και ο Ο.Ο.Σ.Α., έχουν δημιουργήσει διάθεση συμπάθειας απέναντι στη χώρα αυτή. Παρά τους αρνητικούς παράγοντες, που δεν παραλείπουν να επισημαίνουν στους διεθνείς επενδυτές οι ξένες εταιρείες μελετών, τελικά διατυπώνεται η άποψη ότι "η Αλβανία πρέπει να θεωρηθεί ως ένα κομμάτι της όλης βαλκανικής αγοράς...", και ως εκ τούτου προσφέρεται για επενδύσεις.

Οι διεθνείς επενδυτές εμφανίζονται διστακτικοί προς το παρόν για ανάληψη σοβαρών επενδυτικών πρωτοβουλιών, προετοιμάζουν όμως δίκτυα υποδοχής μελλοντικών επενδυτικών κινήσεών τους στην Αλβανία. Η

Αλβανική κυβέρνηση σε πρόσφατο συνέδριο που έγινε στα Τίρανα για τις επενδύσεις (σε συνεργασία με τον Ο.Ο.Σ.Α.), εξέφρασε με τη μαζική της παρουσία το ενδιαφέρον της για ξένες επενδύσεις. Αντίστοιχη ήταν και η συμμετοχή αναπτυξιακών φορέων και επιχειρηματιών από το εξωτερικό. Γενικά τον τελευταίο καιρό παρατηρείται αυξημένη κινητικότητα γύρω από τα θέματα επενδύσεων στην Αλβανία¹⁸. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί ήδη αναπτυξιακές δραστηριότητες της Αλβανίας μέσω προγραμμάτων, όπως το PHARE (διασυνοριακή συνεργασία και ανάπτυξη παραμεθορίων περιοχών) και το JOPP (Joint Ventu-res)^{5,14,16}. Παράλληλα ο Οργανισμός MIGA της Διεθνούς Τράπεζας, προσφέρει ασφαλιστική κάλυψη των επενδύσεων στην Αλβανία, έναντι πολιτικών κινδύνων, όπως πόλεμος, απαλλοτρίωση, κ.ά. Το αναπτυξιακό θεσμικό πλαίσιο, που μέχρι σήμερα έχει προωθήσει η αλβανική κυβέρνηση, αποτελεί επίσης θετικό και σημαντικό ταυτόχρονα παράγοντα προσέλκυσης ξένων επενδύσεων.

Συγκεκριμάντας τις ιδιαίτερες πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν σήμερα στην Αλβανία, καθώς επίσης και το οικονομικό και θεσμικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι οι Έλληνες επιχειρηματίες πλεονεκτούν σημαντικά, έναντι των ξένων επενδυτών, στην ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών στα όρια της αλβανικής επικράτειας. Η ζήτηση της Αλβανίας για όλα τα αγαθά είναι δεδομένη. Η πολιτικοοικονομική κατάσταση της Ελλάδας και η τεχνική υποδομή που διαθέτει, σε συνδυασμό με τη μικρή σχετικά χρονοαπόσταση που τη συνδέει με τη γειτονική χώρα, είναι παράγοντες που δίνουν σχετικό προβάδισμα στους Έλληνες επενδυτές. Παράλληλα, το 12% του αλβανικού πληθυσμού είναι ελληνικής καταγωγής και υπάρχουν περί τις 6.000 Έλληνες της Αλβανίας με πανεπιστημιακή μόρφωση!!! Σίγουρα μπορούν να αποτελέσουν συνδετικό κρίκο των Ελλήνων επιχειρηματιών με τη γειτονική χώρα και παράγοντα μείωσης του επιχειρηματικού κινδύνου. Επιπλέον, τα αναπτυξιακά κίνητρα της ελληνικής πολιτείας, για ανάληψη ελληνικών επενδυτικών πρωτοβουλιών στο έδαφος της Αλβανίας, και οι διακρατικές συμφωνίες που έχουν υπογραφεί, προσφέρουν δυνατότητες ελληνικών επενδύσεων και ελληνικής δραστηριοποίησης στις οικονομικές διεργασίες της Αλβανίας. Η Αλβανία επιδιώκει ξένες επενδύσεις και τα πρότυπα επιχειρηματικότητας του Έλληνα αντέχουν στο χώρο αυτόν. Η πραγματοποίηση επενδύσεων στην Αλβανία, από Έλληνες επιχειρηματίες, θα έχει ακόμη ως αποτέλεσμα την καλύτερη εκμετάλλευση των παραγωγικών διαθεσίμων, αλλά και τη βελτίωση των πολιτικών σχέσεων των δύο χωρών. Ο μεγάλος αριθμός Αλβανών "μεταναστών" που εργάζονται ή εργάστηκαν στην Ελλάδα, και η δεδομένη εξοικείωση αυτού του δυναμικού με την ελληνική πραγματικότητα και παράλληλα η ευμενής διάθεση του ελληνικού στοιχείου της Αλβανίας, δημιουργούν, έστω μεσοπρόθεσμα, συνθήκες "γνώριμου" περιβάλλοντος για τις επενδύ-

σεις ελλήνων επιχειρηματιών στην Αλβανία. Η Αλβανία πρέπει να εισάγει από την Ελλάδα και όχι από την Ιταλία. Οι Joint Ventures πρέπει να δημιουργούνται σε σύμπραξη Ελλήνων και Αλβανών και όχι "μακρινών συγγενών" της Αλβανίας.

Οι Έλληνες επιχειρηματίες πρέπει να τολμήσουν. Πρέπει όμως να δράσουν με συγκεκριμένο επιχειρησιακό σχέδιο, που θα ελαχιστοποιεί τους επιχειρηματικούς κινδύνους. Η έρευνα της αγοράς σε βάθος είναι επιβεβλημένη. Το ίδιο επιβεβλημένος είναι ο έλεγχος του management στις μικτές επιχειρήσεις, από μέρους των Ελλήνων επενδυτών. Οι Έλληνες οικονομολόγοι θα τους συνδράμουν. Η ελληνική πολιτεία τους εξασφαλίζει ήδη το ανάλογο πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο.

Ευχαριστίες

Εκφράζονται θερμές ευχαριστίες προς τους κ.κ. Γ. Καρακάση, Δ. Κοσκοσίδη και Μ. Πορίκη, του Οργανισμού Προώθησης Εξαγωγών (Γραφεία Θεσσαλονίκης και Ιωαννίνων), για την προσφορά πολύτιμων στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία. Επίσης, θερμές ευχαριστίες εκφράζονται προς τους ανώνυμους κριτές για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις και υποδείξεις τους.

Σημειώσεις

1. United Nations, *Economies in Transition, Growth of Foreign Investment, East - West Investment and Joint Ventures News*, no 14, United Nations, Economic Commission for Europe, Geneva, Dec. 1992.
2. Τράπεζα Μακεδονίας Θράκης, "Επενδυτική Στρατηγική", *Οικονομικό Δελτίο*, τεύχος 1, 1995, σ. 10-11.
3. Δαούλας Δ., "Χώρα Οργανωμένης Αποδιοργάνωσης", εφ. *Λόγος*, 4/8/1995.
4. Παππάς Χ., Α. Μάντζιου και Ε. Μαλάτου-Μποντίνη, "Η Εξέλιξη της Γεωργίας και της Γεωργικής Παραγωγής στην Αλβανία", *Γεωτεχνική Ενημέρωση*, τεύχος 71, 1995, σελ. 75-78.
5. Ο.Π.Ε., *Επιχειρηματικός Οδηγός για την Αλβανία*, Έκθεση του Μ. Πορίκη, Οργανισμός Προώθησης Εξαγωγών - Γραφείο Ιωαννίνων, 1995.
6. ΕΣΥΕ, *Η Ελλάς με αριθμούς 1994*, Ειδική έκδοση ΕΣΥΕ, Αθήνα, 1994.
7. *ECONOMIST, 103 Checklists for Successful Operations in E.E.*, Business International Limited, 1992.
8. Ερμείδης Π. και Α. Αιγυπτιάδης, *Αλβανία - Βουλγαρία - Ρουμανία. Οικονομικό και Εμπορικό Περιβάλλον Σήμερα*, Έκδοση Οργανισμού Προώθησης Εξαγωγών, Γραφείο Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη, 1993.

9. Ε.Κ.Ε.Μ., *Εξαμηνιαία Έκθεση για τα Βαλκάνια. Ενημερωτικό Δελτίο του Ε.Κ.Ε.Μ.*, Περιοδική έκδοση του Ελληνικού Κέντρου Ευρωπαϊκών Μελετών, Ιούνιος 1995.
10. Παππάς Χ., Α. Μάντζιου και Ε. Μαλάτου-Μποντίνη, "Η Κτηνοτροφία και η Βιομηχανία Γάλακτος της Αλβανίας", *Γεωτεχνική Ενημέρωση*, τεύχος 76, 1995, σελ. 52-55.
11. Ε.Κ.Ε.Μ., *Βαλκανική Ενημέρωση*, Διάφορα τεύχη, 1995.
12. INSTAT, *Statistika 1. Informations, Analyses and Periodical Statistical Data*, INSTAT, Tirana, 1995.
13. ΑΓΟΡΑ , "Εμπορικές Συναλλαγές της Ελλάδας με τις Χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου", *ΑΓΟΡΑ Τροφίμων και Ποτών Β. Ελλάδος*, 1995.
14. ΕΞΠΡΕΣ , "Ανοδικά οι Εξαγωγές προς Τρίτες Χώρες το 1994", εφ. *ΕΞΠΡΕΣ*, 8/8/1995.
15. ΕΣΥΕ, *Εξωτερικό Εμπόριο της Ελλάδος*, διάφορα τεύχη, 1995.
16. Βλάχος Δ., "Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις στις Χώρες της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης και της πρώην ΕΣΣΔ", *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τόμος Δ, τεύχος 15, 1994, σελ. 177-212.
17. Παππάς Χ., Α. Μάντζιου και Ε. Μαλάτου-Μποντίνη , "Η Γεωργική Έρευνα στην Αλβανία - Ελληνική Επιστημονική και Τεχνική Βοήθεια", *Γεωτεχνική Ενημέρωση*, τεύχος 78, 1995, σελ. 53-54.
18. Τζεν Ι., "Ευνοϊκές οι Δυνατότητες για Επενδυτική Δραστηριότητα στην Αλβανία", *Ναύτεμπορική*, 58η Δ.Ε.Θ., Σεπτέμβριος 1993.
19. *Ministry of Economy of Albania*, *Statistical Yearbook of Albania*, 1991, Tirana, September 1991.

